

Otiorhynchus smreczynskii, weer een nieuwe snuitkeverexoot aangetroffen in Nederland (Coleoptera: Curculionidae)

Theodoor Heijerman
Jan Burgers

TREFWOORDEN

Faunistiek, liguster, synantroop

Entomologische Berichten 75 (4): 137-141

In deze bijdrage melden we de zevende invasieve snuitkeversoort van het genus *Otiorhynchus* nieuw voor Nederland: *O. smreczynskii*. Het betreft wederom een vleugelloze, parthenogenetische, nachtactieve soort. Het oorsprongsgebied van de vorige exoten van het genus *Otiorhynchus* moet gezocht worden in Zuid-Europese landen, dit keer komt de vreemde deling uit het oosten van Europa. De soort is in Nederland thans alleen in 2011 en 2012 gevonden bij Katwijk aan Zee. Mogelijk komt de soort oorspronkelijk uit de regio Roemenië, Moldavië, Wit-Rusland en Belarus. Verspreiding door de mens – waarschijnlijk met tuinplanten – lijkt de voornaamste oorzaak van de verbreiding naar vele andere Europese landen. De soort heeft buiten het oorspronkelijke areaal een voorkeur voor droge warme locaties en wordt met name aangetroffen in groenvoorzieningen in het stedelijke gebied.

Inleiding

Het is alweer vijf jaar geleden dat een nieuwe invasieve snuitkever van het genus *Otiorhynchus* voor Nederland gemeld werd. Dit betrof toen *O. meridionalis* Gyllenhal die in Maastricht werd aangetroffen in het openbaar groen (Heijerman & Hellingman 2009). Vijf andere *Otiorhynchus*-soorten gingen deze soort voor, namelijk: *O. crataegi* Germar (eerste melding in 1998), *O. aurifer* (Boheman) (in 2000), *O. dieckmanni* Magnano (in 2001), *O. salicicola* Heyden (in 2003) en *O. armadillo* (Rossi) (in 2008) (Heijerman & Hellingman 2009). In 2011 werd een nieuwe snuitkever voor Nederland aangetroffen bij Katwijk aan Zee (Zuid-Holland): *Otiorhynchus smreczynskii* Cmoluch 1968 (figuur 1, 2). *Otiorhynchus smreczynskii* is een invasieve soort, die net als de zes bovengenoemde soorten door toedoen van de mens hier beland moet zijn.

Otiorhynchus smreczynskii in Nederland

Otiorhynchus smreczynskii werd aangetroffen in de omgeving van Katwijk aan Zee, in het openbaar groen. De eerste vondst was op 24 augustus 2011, toen een groot aantal exemplaren 's avond en 's nachts geklopt werd van een ligusterhaag (*Ligustrum vulgare*). De soort werd datzelfde jaar nogmaals verzameld op 25 augustus en 22 september, en weer in 2012 op 12 juni. Alle vangsten vonden plaats in één km-hok (AC: 88-469) en steeds werd de soort 's avonds of 's nachts geklopt van liguster. Het totaal aantal verzamelde exemplaren over beide jaren bedroeg 147. Er werden tegelijkertijd drie andere snuitkeversoorten geklopt, namelijk *O. ovatus* (Linnaeus) (1 exemplaar), *O. aurifer* (13) en *O. crataegi* (48).

Herkenning

Otiorhynchus smreczynskii kan met Frieser (1981) op naam gebracht worden, maar bijvoorbeeld ook met Rheinheimer & Hassler (2010). De soort wordt in beide werken tot het subgenus *Tournieria* gerekend, waartoe ook de bij ons voorkomende *O. ovatus* en *O. crataegi* behoren. Deze drie soorten zijn van de overige *Otiorhynchus*-soorten te onderscheiden doordat de top van de voorschienen niet verbreed is en de femura getand zijn waarbij de tand niet eenvoudig gevormd is, maar met meerdere tandjes voorzien is. Bij *O. ovatus* bezit het halsschild overlangse ribbels en bij *O. crataegi* zijn de dekschilden niet alleen behaard, maar ook beschubd. Bij *O. smreczynskii* is het halsschild dicht bezet met tuberkels en zijn de dekschilden voorzien van enigszins opgerichte zowel als liggende schubvormige haren. Ook op basis van de habitus is de soort goed van alle andere Nederlandse soorten te onderscheiden, dat wil zeggen: er zijn in feite geen gelijkende soorten.

Sprick (1989) merkt op dat de beschrijving in Frieser (1981) niet helemaal correct is. Zo beschrijft Frieser (1982) de dekschilden als afstaand behaard, en onbeschubd, terwijl de haren toch duidelijk schubvormig zijn. Ook de opgave van de afmetingen door Frieser (1982) kloppen niet: de soort zou 6 mm lang zijn. Sprick (1989) geeft een range op van 4-5 mm, Hansen *et al.* (2000) noteren 4,5-6,0 mm en Balalaikins & Bukejs (2011) 4,3-5,9 mm. Ook wij hebben een deel van de exemplaren opgemeten en komen op een gemiddelde lengte van 4,807 mm; het kleinste exemplaar was 4,1 mm lang, het grootste mat 5,4 mm (n=43).

Overigens is de systematiek binnen het genus *Otiorhynchus* inmiddels enigszins op de schop gegaan en *O. smreczynskii* wordt nu tot het subgenus *Melasmennus* gerekend, waartoe verder geen enkele Nederlandse soort behoort. *Otiorhynchus ovatus*

1. *Otiorhynchus smreczynskii*, vrouwtje. Katwijk aan Zee, 12.vi.2012, leg. J. Burgers. Foto: Theodoor Heijerman
1. *Otiorhynchus smreczynskii*, female. Katwijk aan Zee, 12.vi.2012, leg. J. Burgers.

zit in het subgenus *Pendragon* en *O. crataegi* wordt tot het subgenus *Clypeotiorhynchus* gerekend (Magnano & Alonso-Zarazaga 2013).

Voorkomen in Europa

Otiorhynchus smreczynskii werd pas in 1968 beschreven (Cmoluch 1968) op basis van twee vrouwtjes verzameld in Lublin, Polen. In een overzicht van snuitkeversoorten van het stedelijk groen in Lublin schrijft Cmoluch (1972) dat *O. smreczynskii* sinds haar ontdekking, ondanks verder zoeken, niet meer is aangetroffen.

Volgens Dieckmann (1980) moet de oorsprong van de soort gezocht worden in de huidige republiek Wit-Rusland of Belarus. Hij vermoedt dat de soort tijdens de oorlogsjaren naar Berlijn is versleept (eerste waarnemingen 1946, verzameld van sering *Syringa vulgaris*) van waaruit zij naar diverse gebieden in het voormalige Oost-Duitsland verder getransporteerd zou zijn. Lublin, de locus typicus in Polen, ligt op nog geen 100 km verwijderd van de grens met Belarus.

In 1973 zeeft Scholze (1991) de soort uit strooisel onder een ligusterhaag, in de buurt van een garnizoensplaats van het Sovjetleger nabij Ditzfurt. Scholze vermeldt dat de soort tegenwoordig in Quedlinburg, dat dichtbij Ditzfurt gelegen is, algemeen voorkomt, en ook in naburige plaatsjes. Quedlinburg was, en is, een centrum voor de kweek van bloemen en zaaigoed!

Dieckmann (1980) noemt *O. smreczynskii* een voorbeeld dat laat zien hoe snel een vleugelloze soort zich door menselijke invloed kan uitbreiden. Hierbij worden in eerste instantie de nieuwe arealgrenzen bepaald door de landsgrenzen: de soort heeft zich binnen de voormalige DDR op veel plaatsen gevestigd maar komt (in 1980) (nog) niet voor in de aangrenzende landen.

Inmiddels heeft de soort zich verder verbreid, eerst in (West-)Duitsland, later volgen meldingen uit meer landen binnen Europa. Burgarth (1989) zeeft een enkel exemplaar uit aanspoelsel van de Dummerdorfer Ufer, bij Thüringen, na een kortdurende noordooster storm en hoogwater. In 1986 werd de soort in de omgeving van Hannover aangetroffen en later weer in 1988 (Sprick 1989). De soort is in Duitsland nu uit ten minste tien van de achttien regio's bekend. Köhler & Klausnitzer (1998) noemen het voorkomen in de regio's Hannover, Schleswig-Holstein, Mecklenburg-Vorpommern, Brandenburg, Sachsen-Anhalt, Thüringen en Sachsen. Köhler (2012) voegt

daar op grond van recentere waarnemingen nog Hessen, Weser-Ems gebied en Württemberg aan toe.

Voor Denemarken melden Hansen *et al.* (2000) de eerste vondsten in 1999. Voor Letland wordt de soort voor het eerste opgevoerd in de catalogus van Telnov (2004). In 2006 werd de soort voor het eerst in Zwitserland aangetroffen (Germann 2006): 26 vrouwtjes werden 's nachts geklopt uit een heg, waarin *Ligustrum vulgare* domineerde. In Zweden werd de soort in 2009 aangetroffen, in een stadspark van Malmö (Whitehead 2010). De soort werd daar gevangen in bodemvallen: 9 imago's en 6 larven. Dit bleek evenwel niet de eerste vondst in Zuid-Zweden: zij was eerder verzameld, ook in 2009, op *Ligustrum* en *Syringa x chinensis*. Aangenomen wordt dat *O. smreczynskii* in Zweden over een veel groter gebied voorkomt dan aanvankelijk gedacht werd, en dat zij verantwoordelijk is voor het merendeel van de schade aan diverse heesters (Fägerström *et al.* 2010).

Magnano & Alonso-Zarazaga (2013) geven het meest recente overzicht van *O. smreczynskii* en sommen de volgende landen op: Moldavië, Roemenië, Rusland (Zuid-Europees grondgebied), Oekraïne, Rusland (west Siberië); tevens wordt in de catalogus aangegeven in welke landen de soort geïmporteerd is: Belarus, Rusland (Midden-Europees grondgebied), Denemarken, Estland, Duitsland, Letland, Litouwen, Polen, Zweden en Zwitserland (figuur 3).

Ecologie

Net als veel andere, al dan niet uitheemse en hier gevestigde, snuitkevers van het genus *Otiorhynchus* is ook *O. smreczynskii* vleugelloos, parthenogenetisch en nachtactief. De soort heeft een voorkeur voor droge warme locaties en is met name aangetroffen in groenvoorzieningen in het stedelijke gebied. Volgens Dieckmann (1980) is de soort als imago actief van eind april tot midden oktober (in het voormalige Oost-Duitsland) en in het oostelijke baltische gebied verzamelden Balalaikins & Bukejs (2011) exemplaren van begin mei tot midden oktober. Sprick (1989) meldt de aanwezigheid van weke (net verpopte) imago's in augustus (bij Hannover, Duitsland). Onze vangsten in juni passen in dit beeld, maar we konden ook nog in augustus vele uitgekleurde exemplaren uit liguster kloppen.

Cmoluch (1968) heeft de soort beschreven op basis van exemplaren die op boon (*Phaseolus*, Fabaceae), werden aan-

2. *Otiorynchus smreczynskii*, vrouwtje in a) dorsaal aanzicht en b) lateraal aanzicht. Katwijk aan Zee, 25.viii.2011, leg. J. Burgers. Lengte, gemeten van voorkant ogen tot top van de elytra: 4,7 mm. Foto's: Theodoor Heijerman
2. *Otiorynchus smreczynskii*, female in a) dorsal view and b) lateral view. Katwijk aan Zee, 25.viii.2011, leg. J. Burgers. Length, measured from front of eyes till tip of elytra: 4,7 mm.

getroffen. Deze plantensoort wordt in de latere literatuur echter niet meer genoemd. De soort wordt vooral gemeld van liguster (*Ligustrum vulgare*) en sering (*Syringa vulgaris*) (beide Oleaceae), planten waarop ze vaak in grote aantallen voorkomen en waarvan ze schade kunnen toebrengen (Dieckmann 1980, Sprick 1989, Scholze 1991, Fägerström et al. 2010, Whitehead 2010, Balalaikins & Bukejs 2011). Maar de genoemde auteurs melden ook het voorkomen op tal van andere planten uit verschillende plantenfamilies: rode kornoelje (*Cornus sanguinea*), witte kornoelje (*Cornus alba*, Hydrangeaceae), gouden regen (*Laburnum anagyroides*, Fabaceae), robinia (*Robinia pseudoacacia*, Fabaceae), struikspirea (*Spiraea*), iepspirea (*S. chamaedrifolia*), hanendoorn (*Crataegus crus-galli*), gele ribes (*Ribes aureum*), rode ribes (*R. sanguineum*), alpenbes (*R. alpinum*), zwarte appelbes (*Aronia melanocarpa*), kweeper (*Cydonia oblonga*, Rosaceae), sneeuwbes (*Symphoricarpos albus*), kamperfoelie (*Lonicera*, Caprifoliaceae), winde (*Convolvulus*, Convolvulaceae), forsythia (*Forsythia*) en *Syringa villosa* (Oleaceae). De vraatpatronen zijn tamelijk onregelmatige uitsnijdingen langs de bladrand; afbeeldingen daarvan op verschillende voedselplanten worden gegeven door Fägerström et al. (2010) en Balalaikins & Bukejs (2011). Vraatpatronen zoals door ons aangetroffen in een ligusterhaag waaruit *O. smreczynskii* was geklopt, worden afgebeeld figuur 4. De larven leven ondergronds aan de wortels van de voedselplanten.

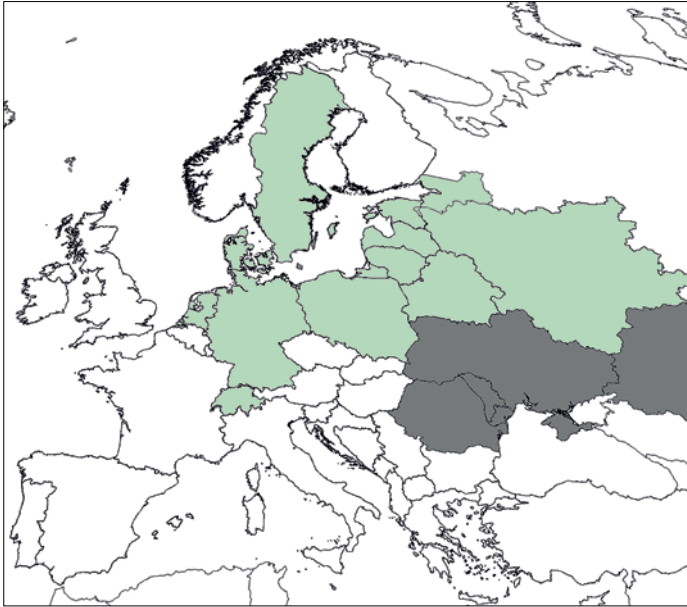
Discussie

Otiorynchus smreczynskii is de zevende exotische *Otiorynchus*-soort die zich in ons land heeft gevestigd. Omdat al deze

soorten ongevleugeld zijn hebben ze slechts een gering eigen dispersievermogen. De voedselplanten van deze soorten zijn echter planten die veelvuldig door de mens gekweekt worden en vervolgens overal naar toe worden getransporteerd om toegepast te worden in particuliere tuinen en het stedelijk groen. De uitbreiding naar het noorden toe van de eerder aangetroffen exoten wordt toegeschreven aan dit transport van siergewassen. Ook in het geval van *O. smreczynskii* zou ongewild transport door meeliften op siergewassen een mogelijke verklaring voor de areaaluitbreiding kunnen zijn. Maar er is ook nog een andere mogelijkheid. Katwijk aan Zee ligt aan de kust en wordt in de zomer massaal bezocht door grote aantallen zand- en zonzoevende Duitse toeristen. *Otiorynchus smreczynskii* zou meegelift kunnen zijn met deze toeristen en hun voertuigen (figuur 5). Dit is geen onlogische gedachte: het vermoeden van Dieckmann (1980) was immers dat de soort in de oorlogsjaren vanuit Belarus naar Berlijn is verslept. In die tijd zal de plantenhandel niet erg gefloreerd hebben, maar reden er wel tanks en andere voertuigen heen en weer.

De imago's eten van de bladeren, terwijl de larven ondergronds leven aan de wortels van de voedselplanten: door tuinliefhebbers en eigenaren van kwekerijen en tuincentra zal *O. smreczynskii*, net als de overige soorten van het genus, als schadelijk gezien worden. Het ziet er niet naar uit dat deze handel en wandel, en dus het gesleep met voedselplanten, zal afnemen. Ook zullen Duitse toeristen onze strandstranden blijven frequenteren. We voorspellen dat dit niet de laatste snuitkeverexoot zal zijn die we hier als ongenode gast zullen verwelkomen.

3. Europese verspreiding van *Otiorynchus smreczynskii*, voornamelijk gebaseerd op Magnano & Alonso-Zarazaga (2013). Grijs: landen waar de soort inheems is; groen: landen waar de soort een importstatus heeft.

3. European distribution of *Otiorynchus smreczynskii*, mainly based on Magnano & Alonso-Zarazaga (2013). Grey: countries in which the species is native; green: countries in which the species is imported.

4. Vraatpatronen langs bladranden zoals veroorzaakt door *Otiorynchus smreczynskii* op liguster. Katwijk aan Zee, 25.viii.2011. Foto: Jan Burgers

4. Leaf-edge cuts caused by *Otiorynchus smreczynskii* on privet. Katwijk aan Zee, 25.viii.2011.

5. Parkeerplaats op een camping nabij Katwijk aan Zee, waar vele Duitse vakantiegangers komen die de soort mogelijk hebben ingevoerd. De ene auto is afkomstig uit Württemberg, waar *Otiorynchus smreczynskii* is vastgesteld. Uit de heg die achter de auto's zichtbaar is, werden exemplaren van *O. smreczynskii* geklopt. Foto: Jan Burgers

5. Parking at a camping place near Katwijk aan Zee, frequented by many German visitors that may be responsible for the introduction of the species. One of the cars is from Württemberg, where *Otiorynchus smreczynskii* occurs. Behind the cars, the privet hedge is visible, from which some specimens of *O. smreczynskii* were beaten.

Literatuur

- Balalaikins M & Bukejs A 2011. *Otiorynchus smreczynskii* (Coleoptera: Curculionidae) – a new to Estonia and Lithuania weevil species with notes on its occurrence and bionomy in the Eastern Baltic region. Acta Zoologica Lituonica 21: 263-267.
- Burgarth K 1989. 10. (Col. Curculionidae). Neue *Otiorynchus*-Arten aus unserem Faunengebiet. Bombus 3: 5.
- Cmoluch Z 1968. *Otiorynchus (Touriaria) smreczynskii* sp.n. (Coleoptera Curculionidae). Bulletin de L'Academie polonaise des sciences. Serie des sciences biologiques 16: 25-27.
- Cmoluch Z 1972. Ryjkowce (Curculionidae, Coleoptera) roślinnych zbiorowisk śródmiejskich Lublina. Polskie Pismo Entomologiczne 42: 545-562.
- Dieckmann L 1980. Beiträge zur Insektenfauna der DDR: Coleoptera — Curculionidae: (Brachycerinae, Otiorynchinae, Brachyderinae). Beiträge zur Entomologie 30: 145-310.
- Fägerström C, Kärnestam E & Anderson R 2010. Nya och förväntade öronvivelarter (Coleoptera: Otiorynchini) på prydnadsbuskar i Sverige. Entomologisk Tidskrift 131: 37-48.
- Frieser R 1981. 7. U. Familie Otiorynchinae. Die Käfer Mitteleuropas 10: 184-240.
- Germann Ch 2006. *Otiorynchus smreczynskii* Cmoluch, 1968 - nun auch in der Schweiz (Coleoptera, Curculionidae, Entiminae).

Mitteilungen der Entomologischen Gesellschaft Basel 56: 122-126.

- Heijerman Th & Hellingman S 2009. *Otiorynchus meridionalis*, een nieuwe invasieve snuitkeversoort voor de fauna van Nederland (Coleoptera: Curculionidae). Entomologische Berichten 69: 95-100.
- Hansen M, Pedersen J & Pritzl G 2000. Fund af biller i Danmark, 1999 (Coleoptera). Entomologiske Meddelelser 68: 85-110.
- Köhler F & Klausnitzer B (eds) 1998. Verzeichnis der Käfer Deutschlands. Entomologische Nachrichten und Berichte Beiheft (Dresden) 4: 1-185.
- Köhler F 2012. 2. Nachtrag zum "Verzeichnis der Käfer Deutschlands" (Köhler & Klausnitzer 1998) (Coleoptera) Entomologische

- Nachrichten und Berichte (Dresden) 55: 109-174, 247-254.
- Magnano L (†) & Alonso-Zarazaga MA 2013 tribe Otiorynchini. In: Catalogue of Palearctic Coleoptera. Volume 8. Curculionioidea II (Löbl I & Smetana A eds): 302-347. Apollo Books.
- Rheinheimer J & Hassler M 2010. Die Rüsselkäfer Baden-Württembergs. Verlag Regionalkultur.
- Scholze P 1991. Zu Vorkommen und Verbreitung von Rüsselkäfern (Col., Curculionidae) in Nordharz und Vorland. Entomologische Nachrichten und Berichte 35: 73-81.
- Sprick P 1989. Untersuchungen über *Otiorynchus smreczynskii* Cmoluch 1968, einen wenig bekannten Dickmaulrüssler, im Stadtgebiet von Hannover. Anzeiger für Schädlingskunde, Pflanzenschutz, Umweltschutz 62: 47-50.
- Telnov D 2004. Compendium of Latvian Coleoptera Volume I. Check-list of Latvian Beetles (Insecta: Coleoptera). Second Edition. Entomological Society of Latvia.
- Whitehead PF 2010. Coleoptera from Malmö Kungsparken including *Otiorynchus smreczynskii* Cmoluch, 1968 (Col., Curculionidae) new to Sweden. Entomologist's Monthly Magazine 146: 119-125.

Geaccepteerd: 16 maart 2015

Summary

***Otiorynchus smreczynskii*, yet another exotic weevil new for the Netherlands (Coleoptera: Curculionidae)**

Up to now six introduced species of *Otiorynchus* were reported from the Netherlands. In this contribution we report on the discovery of yet another species of this genus that has established in the Netherlands: *Otiorynchus smreczynskii*. The species was collected in 2011 and 2012 near Katwijk aan Zee (province of Zuid-Holland) where a total of 147 specimens were beaten from privet (*Lygustrum vulgare*) in an urban area. Like the other alien *Otiorynchus* species, *O. smreczynskii* is flightless, parthenogenetic, nocturnal, synanthropic, and must have reached the Netherlands as a result of accidental transport by men. But unlike the other *Otiorynchus* species that all have their origin in southern parts of Europe, *O. smreczynskii* originates from eastern Europe, where it was first discovered in Poland in 1968. Since then the species has spread over many European countries.

Theodoor Heijerman

EIS Kenniscentrum Insecten
Postbus 9517
2300 RA Leiden
theodoor.heijerman@weevil.demon.nl

Jan Burgers

Vordenseweg 86
7255 LE Hengelo Gld